

UN
DP

PROGRAM UJEDINJENIH NACIJA ZA RAZVOJ

APRIL 2022 GODINE

Photo: ©UNDP

UNDP mreža globalnih politika – Kratak pregled

Kontrola malokalibarskog oružja - Slučaj za uvođenje rodne perspektive

Iskustva Jugoistočne Evrope

autor Dragan Božanić¹

Malokalibarsko oružje² i pitanje roda su neraskidivo povezani. U iscrpnoj istraživačkoj građi Jugoistočne Evrope dokumentovano je na koji način rodne norme i uloge mogu, u kompleksnoj sprezi sa drugim faktorima, da podstaknu potražnju za malokalibarskim oružjem i da oblikuju obrasce njegove zloupotrebe. Rod takođe uslovljava specifične rizike sa kojima se suočavaju žene i muškarci u vezi sa zloupotrebom malokalibarskog oružja, posebno oblike i obim njihove izloženosti oružanom nasilju. S druge strane, široko rasprostranjena dostupnost i zloupotreba malokalibarskog oružja pogoršavaju postojeće rodne neravnopravnosti, kako u konfliktnim tako i u nekonfliktnim okruženjima, i pojačavaju neravnotežu moći između žena i muškaraca,³ što je najočiglednije u kontekstu nasilja prema ženama. Ovi obrasci su izuzetno stabilni i, donedavno, politika i operativni odgovor bili su nedovoljni i uglavnom nisu uspjeli da na adekvatan način adresiraju veze između roda i malokalibarskog oružja. Međutim, institucije na Zapadnom Balkanu, uz podršku UNDP SEESAC-a, ulažu sve više napora da uvedu rodnu perspektivu u okvire kontrole naoružanja, dajući osnovu za rodno odgovorna politička rešenja i doprinoseći otpornijim zajednicama. Nadovezujući se dalje na takva iskustva, ovaj kratak pregled daje pregled ključnih dokaza koji su oblikovali debate o kontroli naoružanja u regionu i olakšali iznošenje argumenta za uključivanje rodnih pitanja u kontrolu malokalibarskog oružja. Ovaj kratak pregled dalje ističe praktične strategije za uvođenje rodnog pitanja (urodnjavanje) i ističe značaj rodnih analiza u jačanju rodno responzivne kontrole naoružanja. Na kraju, on uključuje političke implikacije uključivanja rodne perspektive u politike kontrole naoružanja kao i na koji način nastaviti dalje.

Kontekst

Širenje i zloupotreba malokalibarskog i lakog oružja velikih razmera (u daljem tekstu SALW) široko su prepoznati kao ozbiljna pretnja međunarodnom miru i bezbednosti, čime se podstiče nestabilnost i negativno utiče na ukupan društveni i ekonomski razvoj.⁴ Osim toga, široko rasprostranjena dostupnost nelegalnog SALW-a i prateće municije smatra se ključnim faktorom sukoba i endemskog kriminala.⁵

Zbog zaostavštine oružanih sukoba ili nemira iz 90-tih, zemlje Zapadnog Balkana se i dalje suočavaju sa mnogostrukim izazovima koji se odnose na nezakonito posedovanje, zloupotrebu, i trgovinom oružja, što može da ima destabilizujući efekat na situaciju u regionu. Osim toga, izazovi koji se odnose na malokalibarsko oružje nastavljaju da evoluiraju i nove pretnje se i dalje javljaju, što predstavlja situaciju koja može da iziskuje holističku i svestranu politiku i operativni pristup.

Istovremeno, ulažu se dugoročni naponi kako bi se adresirali svi ti višestruki izazovi. Od 2002. godine, Program Ujedinjenih nacija za razvoj je, preko Centra za kontrolu malokalibarskog i lakog oružja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi (UNDP SEESAC, u daljem tekstu SEESAC) i uz podršku Evropske unije, radio na jačanju kapaciteta nacionalnih i regionalnih aktera da sprovode kontrolu i smanje širenje i zloupotrebu malokalibarskog i lakog naoružanja, unaprede rodnu ravnopravnost, omoguće regionalnu saradnju i time doprinesu jačanju stabilnosti, bezbednosti i razvoju u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi. U okviru svog mandata, SEESAC pruža institucijama

podršku od 360 stepeni, koja uključuje uništavanje oružja, unapređenje skladišta u bezbednosnom smislu i upravljanje zalihama, obeležavanje, praćenje oružja i vođenje evidencije o oružju, podršku razvoju politike, kampanje za podizanje svesti za smanjenje nelegalnog posedovanja i zloupotrebe vatrenog oružja, i istraživanja i prikupljanja podataka.

Tokom protekle decenije, značajan napredak je ostvaren u regionu kroz uspostavljanje pravnog, političkog i institucionalnog okvira za kontrolu SALW-a. Na primer, širom regiona osnovane su SALW komisije⁶, kao institucionalna tela zadužena za kreiranje politika i sveobuhvatnu koordinaciju kontrole naoružanja. Nedavno su organi usvojili [Mapu puta za održiva rešenja za kontrolu oružja na Zapadnom Balkanu](#). Mapa puta predviđa da Zapadni Balkan bude bezbedniji region i izvoznik *bezbednosti gde su uspostavljeni sveobuhvatni i održivi mehanizmi, koji su u potpunosti usklađeni sa standardima Evropske unije i drugim međunarodnim standardima, radi utvrđivanja, sprečavanja, krivičnog gonjenja i kontrole nezakonitog posedovanja, zloupotrebe i praćenja vatrenog oružja, municije i eksploziva*. Mapa puta je izrađena uz stručnu podršku SEESAC-a pod pokriljem Francuske i Nemačke i kroz konsultacije sa EU i drugim relevantnim akterima. Mapa puta veliki značaj stavlja na rodnu ravnopravnost i poziva na punu integraciju rodne perspektive i ujednačenu zastupljenost žena u kontroli SALW-a. Kada je reč o sprovođenju, Mapa puta je operacionalizovana kroz akcione planove, koje svake godine usvajaju sve jurisdikcije na Zapadnom Balkanu.

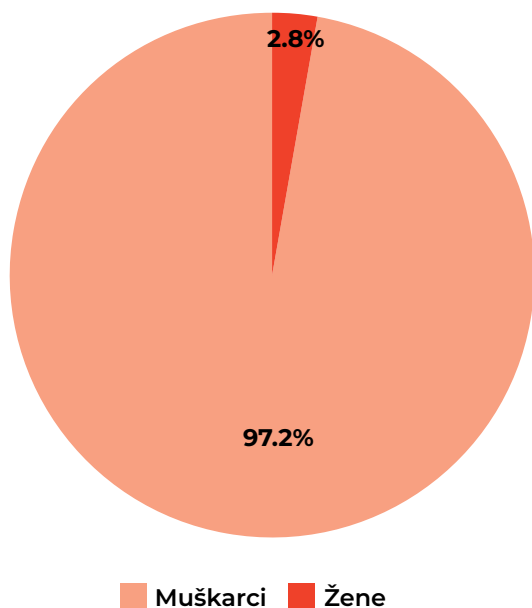
Rodna priroda vatrenog oružja

Sve veća istraživačka građa obezbeđuje opsežne dokaze o izuzetno rodno-okarakterisanoj prirodi vatrenog oružja i dokumentuje mnogostruke načine gde se rod i vatreno oružje prožimaju. Dostupni podaci ukazuju da se rodno orijentisani aspekti vatrenog oružja mogu pratiti u smislu vlasništva vatrenog oružja, uključujući veze između muških normi i potražnje za vatrenim oružjem, različitog uticaja zloupotrebe vatrenog oružja na žene i muškarce, uloge vatrenog oružja u rodno zasnovanom nasilju i nasilje prema ženama, razlike u iskustvima i stavovima prema vatrenom oružju i rodne prirode procesa kreiranja politike i debate.⁷

Kao što je i dokumentovano u nekoliko istraživačkih studija koje je sproveo SEESAC⁸, specifična situaciju u regionu blisko prati te rodno orijentisane obrasce.

1. **Vlasništvo nad oružjem je dosta rodno određeno.** U Jugoistočnoj Evropi (u daljem tekstu SEE) muškarci poseduju 97,2% svog legalnog vatrenog oružja, u poređenju sa 2,8% oružja u vlasništvu žena.⁹ Samo u 2016. godini, 81.372 muškaraca i 2.037 žena (97,6% i 2,4%) stekli su nove dozvole, što dodatno održava dominaciju muškaraca u ovom pogledu. Rodne razlike se u određenoj meri odražavaju u stavovima prema vlasništvu vatrenog oružja. Podaci iz regionalne analize koja je sprovedena 2017. godine otkrivaju da muškarci dva puta češće od žena kažu da bi posedovali oružje, sa 35,3%, odnosno 18,7%. Ovo posebno važi za muškarce iz najmlađe i najstarije starosne grupe, koji su skloniji posedovanju vatrenog oružja od muškaraca iz drugih starosnih grupa. Kada je reč o ženama, treba napomenuti da iako je značaj udeo žena rekao da bi posedovalo oružje, one su činile samo mali udeo stvarnih podnosilaca zahteva za nove dozvole.

Slika 1: Vlasnička struktura nad oružjem u Jugoistočnoj Evropi, prema polu, 2016. g.

Izvor: SEESAC, 2019. g.

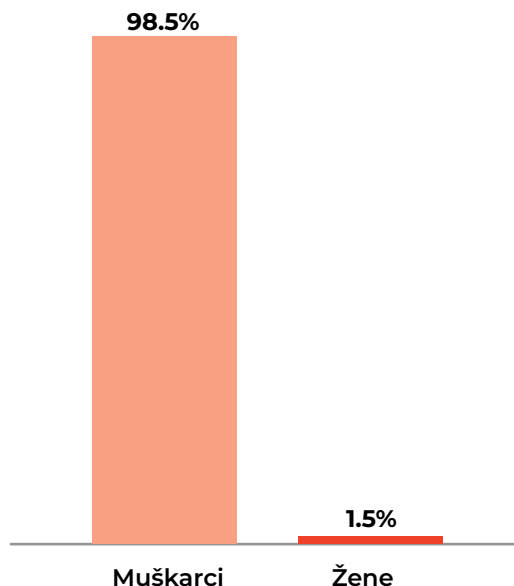
Muškarci su se mnogo češće od žena pozivali na tradiciju kao ključni razlog za posedovanje vatrenog oružja, što bi u izvesnoj meri moglo da bude povezano sa tradicionalnom percepcijom muškosti u kojoj vatreno oružje ima poseban značaj.¹⁰

Zbog ovako izrazito rodnih obrazaca potražnje za vatrenim oružjem, primećeno je da je neophodno da se istraže *oba pojma i muškost i uloga oružja u muškoj kulturi i da se izrade praktične strategije za njihovo razdvajanje*.¹¹ Osim toga, tvrdilo se da bi mera u kojoj vatreno oružje definiše rodnu konstrukciju muškosti moglo da utiče na rad na kontroli SALW-a.¹²

- Osim civilnog posedovanja vatrenog oružja, **muškarci dominiraju među profesionalcima u bezbednosnom sektoru i aktivnostima koje uključuju upotrebu vatrenog oružja.** Tokom 2016. godine u Jugoistočnoj Evropi, muškarci su činili 91,2% ukupnog broja zaposlenih u bezbednosnom sektoru koji su ovlašćeni da nose vatreno oružje, u poređenju sa 8,8% koji čine žene. Ovakve razlike su indikativne u opštoj nedovoljnoj zastupljenosti u bezbednosnom sektoru, koji, uprkos sve većoj inkluziji žena, i dalje ostaje sektor u kome dominiraju muškarci. Osim toga, muškarci isto tako su dominantni u aktivnostima kao što su lov i sport, što uključuje rutinski pristup vatrenom oružju.

- Obrasci nasilja u kojima je korišćeno vatreno oružje je dosta rodno okarakterisano, i takvo nasilje su u najvećem broju slučajeva počinili muškarci.** Tokom 2020. godine, muškarci su činili 98% počinilaca¹³ incidenata u kojima je korišćeno vatreno oružje, što potvrđuje prethodno dokumentovane obrasce. Oružano nasilje koje počine muškarci je isto tako povezano sa uzrastom, a mladi muškarci češće zloupotrebljavaju vatreno oružje nego muškarci iz bilo koje druge starosne grupe. Samo tokom 2020. godine, muškarci starosti od 19 do 35 godina činili su nešto manje od polovine (48.7%) svih počinilaca incidenata u kojima je korišćeno vatreno oružje. Što se tiče konteksta zloupotrebe vatrenog oružja, muškarci su ga najčešće zloupotrebljavali u kriminalnim aktivnostima ili u javnoj raspravi ili svađi, 42,7%, odnosno 26,6%.

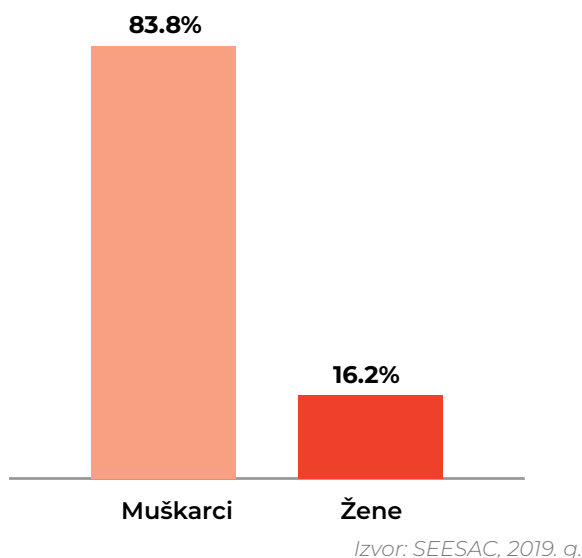
Slika 2: Počinioci incidenata u kojima je korišćeno vatreno oružje u Jugoistočnoj Evropi, prema polu, 2016. g.

Izvor: SEESAC, 2019. g.

- Efekti vatrenog oružja na žene i muškarce su rodno diferencirani.** Muškarci znatno češće od žena postaju žrtve zloupotrebe vatrenog oružja. U Jugoistočnoj Evropi oni čine 83,8% žrtava ubistava vatrenim oružjem, u poređenju sa 16,2% žena.¹⁴ Osim različite raspodele među žrtvama, postoje i očigledna neslaganja u obrascima viktimizacije žena i muškaraca u kontekstu nasilja u vezi sa vatrenim oružjem.

Slika 3: Žrtve ubistava u kojima je korišćeno vatreno oružje u Jugoistočnoj Evropi, prema polu, 2016. g.

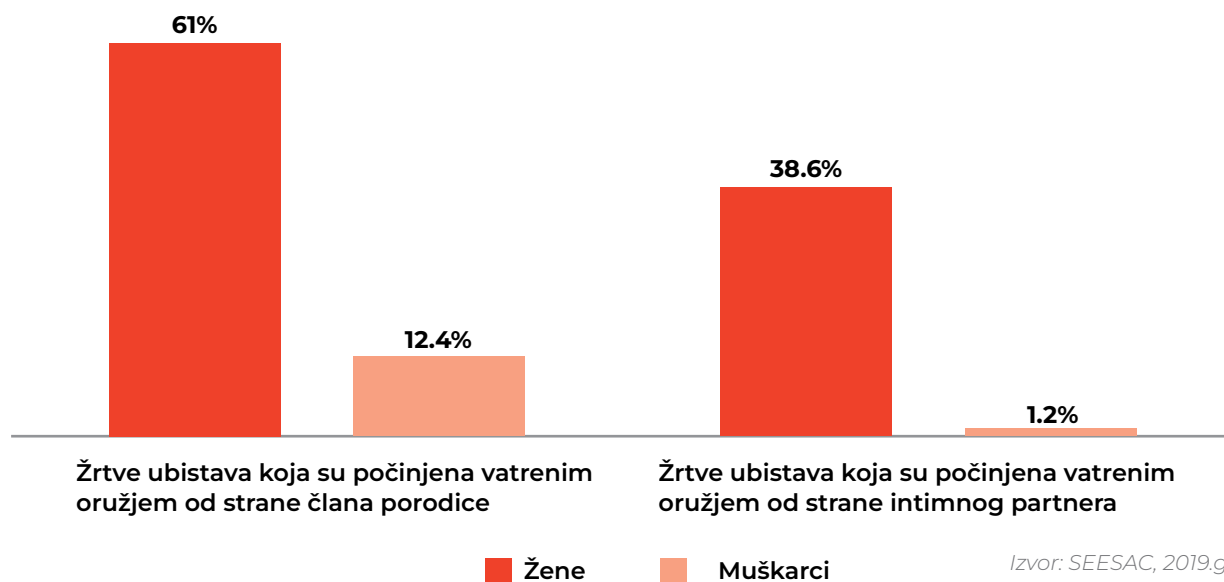

5. **Oružano nasilje nad muškarcima prvenstveno se dešava u kriminalnim kontekstima, javnim raspravama i neutvrđenim pucnjavama.** Nedavna analiza¹⁵ pokazala je da je od svih muškaraca ubijenih vatrenim oružjem u Jugoistočnoj Evropi, 31% ubijeno u pucnjavi čiji je uzrok bio neidentifikovan, a istraga je i dalje u toku; 27,2% je ubijeno u kriminalnim kontekstima vezanim za aktivnosti organizovanog kriminala, oružane

pljačke, itd.; 25,2% je ubijeno u javnim raspravama; a 16,5% je ubio muški član porodice.

6. **Žene čine većinu žrtava nasilja u vezi sa vatrenim oružjem u kontekstu nasilja u porodici.** Dok je veća verovatnoća da će muškarci zloupotrebljavati vatreno oružje nego da postanu žrtve, žene imaju 10 puta veće šanse da budu žrtve nego počinioci incidenta sa vatrenim oružjem. Ovako nesrazmerna zastupljenost žena među žrtvama oružanog nasilja prvenstveno se odnosi na upotrebu vatrenog oružja u nasilju u porodici i nasilju među intimnim partnerima. Prethodno istraživanje¹⁶ koje je sproveo SEESAC dokumentovalo je da je ubistvo koje je počinio član porodice najčešći oblik femicida u Jugoistočnoj Evropi i da su žene, za razliku od muškaraca, u posebnom riziku od nasilja među intimnim partnerima (Slika 4). Vatreno oružje je često oružje izbora u kontekstu nasilja u porodici. U periodu od 2012. do 2016. godine, 37,7% ubistava koje je izvršio član porodice izvršeno je vatrenim oružjem. 36,5% žena koje je ubio član porodice ubijeno je vatrenim oružjem, kao i 43,5% žena koje je ubio intimni partner. Prema SEESAC-ovoj platformi za praćenje oružanog nasilja, 23 žene su ubili članovi njihovih porodica u 2020. godini – četiri više nego u 2019. godini, što ukazuje na to kako su specifični uslovi pandemije verovatno povećali rizik za žene od zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici i, na kraju, rizik od same smrtnosti.

Slika 4: Žrtve ubistava koja su počinili članovi porodice/intimni partneri u ukupnom broju žrtava ubistava, prema polu (2012-2016. g.)

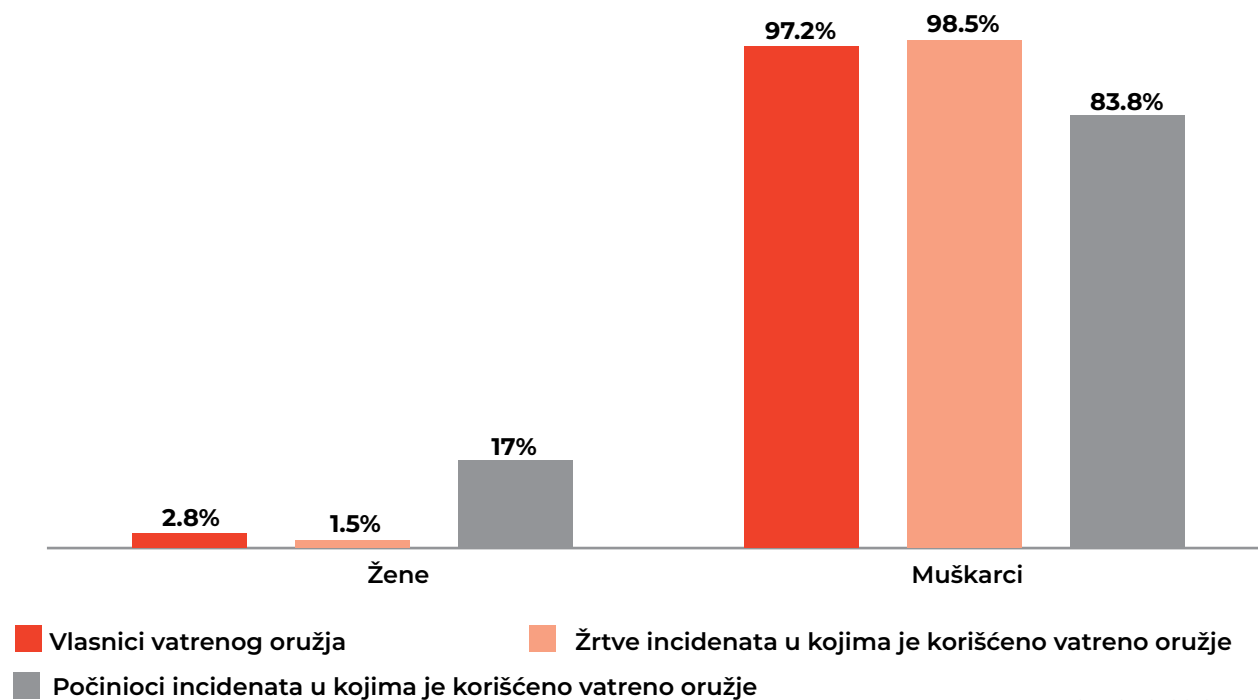
Nedavna analiza je takođe pokazala da su incidenti sa vatrenim oružjem u kontekstu nasilja u porodici bili uzrok najvećeg broja smrtnih slučajeva od vatrenog oružja u 2020. godini, što je više od onih prijavljenih u svim drugim vrstama incidenta, uključujući krivični kontekst, javne rasprave i neutvrđene pucnjave.¹⁷ Iste godine, 92% svih žena ubijenih vatrenim oružjem u Jugoistočnoj Evropi ubijeno je u kontekstu nasilja u porodici, a 65% je ubijeno od strane intimnih

partnera. Nijedan muškarac nije ubijen vatrenim oružjem od strane njihovih intimnih partnera u istom periodu. Uprkos očiglednoj upotrebi vatrenog oružja u nasilju u porodici, oskudni podaci ukazuju da se zloupotreba vatrenog oružja u nasilju u porodici često ne prijavljuje institucijama, a istorija nasilja u porodici se samo sporadično koristi kao osnov za odbijanje dozvole za korišćenje vatrenog oružja.

7. **Ubistva vatrenim oružjem su izuzetno rodno orijentisana.** U periodu 2012–2016. godine u Jugoistočnoj Evropi muškarci su činili 84,7% ljudi koji su koristili vatreno oružje u samoubistvima, u poređenju sa 15,3% žena.¹⁸ U 2020. godini dogodilo

se 15 ubistava-samoubistava, koja su se, u većini slučajeva, dogodila se u kontekstu nasilja u porodici, uključujući članove porodice i intimne partnere kao žrtve, a uglavnom su ih počinili muškarci.

Slika 5: Rodno diferencirani obrasci koji se odnose na malokalibarsko oružje u Jugoistočnoj Evropi

Izvor: SEESAC, 2019.g.

Polazna tačka — rodno slepa kontrola oružja

Uprkos tim visoko rodno aspektima malokalibarskog oružja, dominantni pristup u kontroli naoružanja donedavno je imao tendenciju da bude rodno slep, neuspevajući da adekvatno odgovori na visoko rodno prirodu vatrenog oružja. Istraživanje SEESAC-a iz 2016. godine¹⁹ opširno je dokumentovalo da rodne perspektive nisu bile integrisane u kontrolu naoružanja i da su rodna pitanja retko bila deo preovlađujućih debata o kontroli naoružanja u regionu. Shodno tome, rodno pitanje je bilo ozbiljno podređeno u okviru prioriteta i nije se smatralo bitnim delom razvoja politike kontrole naoružanja. Na praktičnom nivou, relevantne politike nisu prepoznale veze između oružanog nasilja i rodno zasnovanog nasilja, diferencirani uticaj vatrenog oružja na žene i muškarce, kao ni ulogu rodno faktora, uključujući specifične pojmove muškosti, u podsticanju potražnje i zloupotrebe vatrenog oružja. Rodno slep pristup fenomenu koji je veoma rodno obeležen, kao što je zloupotreba vatrenog oružja, ne može na adekvatan način da se pozabavi izazovima koji su pred njim i koji negativno utiču na efikasnost operativnih mera za suzbijanje i sprečavanje oružanog nasilja. Takav efekat je dokumentovan upornim trendovima

femicida počinjenih vatrenim oružjem, kao i izloženosti mladića oružanom nasilju – i kao počinioci i kao žrtve. Osim toga, rodno uslovljeni rizici povezani sa malokalibarskim oružjem postaju još teži za rešavanje zbog njihove interakcije sa drugim rizicima, kao što su evoluirajući oblici rodno zasnovanog nasilja.

U istom istraživanju identifikovani su faktori koji ometaju uključivanje rodno pitanja u kontrolu naoružanja. Na primer, politike kontrole naoružanja često su se razvijale u institucionalnom okruženju u kome dominiraju muškarci, dok su žene, agencije za rodnu ravnopravnost i ženske organizacije koje bi mogle da doprinesu kreiranju rodno-odgovornih rešenja nedovoljno zastupljene. Osim toga, nedovoljno znanje i niska svest među donosiocima odluka i kreatorima politikama o rodno aspektima malokalibarskog oružja mogu dodatno da ugroze integrisanje rodne perspektive. Ovo je pogoršano nedostatkom podataka razvrstanih po polu i nedostatkom upotrebe rodne analize u razvoju politika.

Menjanje trendova – Praktične strategije za uključivanje rodni pitanja u kontrolu malokalibarskog oružja

Nadovezujući se na tako opsežnu bazu dokaza, SEESAC je, u saradnji sa SALW komisijama u regionu, preduzeo sveobuhvatan skup aktivnosti kako bi promenio te trendove i rešio identifikovane izazove postavljajući rodnu perspektivu u srž kreiranja politike.

Holistički pristup koji je preduzet za povećanje rodne osetljivosti mera kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi se zasniva na četiri međusobno povezana stuba:

1. Izgradnja kapaciteta institucija zaduženih za kontrolu naoružanja za uključivanje rodne perspektive u svoj rad

Da bi se olakšalo uspostavljanje povoljnog institucionalnog okruženja za kreiranje rodno odgovornih politika, pokrenut je širok spektar uticajnih aktivnosti na izgradnji kapaciteta. U tom smislu, pokrenut je [Gender Coucg Program \(GCP\)](#)/program rodni trenera/kako bi se ojačali kapaciteti šefova SALW komisija da integrišu rodnu perspektivu u kreiranje politike kontrole SALW-a. GCP ima za cilj da podstakne rodnu odgovornost institucija razvijanjem kompetencija i jačanjem *posvećenosti među višim rukovodstvom*.²⁰ Sprovedenje GCP-a u Jugoistočnoj Evropi je pokazalo da postoji potencijal za promenu. Učesnici su pokrenuli širok spektar aktivnosti vezanih za rodnu ravnopravnost i zalagali se za integraciju rodno odgovornih mera u strategije za kontrolu SALW-a. Pored toga, prilagođeni [kursevi obuke o rodni pitanjima i SALW-u](#) koji su bili namenjeni predstavnicima SALW komisija dodatno su olakšali uvođenje rodni pitanja.

2. Istraživanje i prikupljanje podataka

Istraživanja i aktivnosti prikupljanja podataka u regionu zasnovani su na rodno osetljivim metodologijama, čime se doprinosi povećanju

dostupnosti rodne statistike i većoj vidljivosti rodne dimenzije kontrole naoružanja. Takav širok spektar proizvoda znanja, koji uključuje [SALW ankete, niz dokumenata o Ključnim činjenicama o rodu i malokalibarskom oružju i U fokusu Monitori oružanog nasilja](#), pružaju opsežnu bazu dokaza koja služi kao osnova za razvoj politike kontrole naoružanja. U okviru šire razvojne agende, ovakva istraživačka građa takođe pruža uvid u veze između rodne dimenzije kontrole naoružanja i ciljeva održivog razvoja, posebno COD 5 o rodnoj ravnopravnosti i COD 16 o miru, pravdi i snažnim institucijama.

3. Povećanje učešća žena u izradi politika za kontrolu oružja

Neprekidno se ulažu napor da se osigura uravnotežena zastupljenost i aktivno učešće žena u kontroli naoružanja, sa posebnim fokusom na inicijative za izgradnju kapaciteta i povećanje stručnosti žena u oblasti kojom tradicionalno dominiraju muškarci. Ovo se nadovezuje na dugogodišnje napore SEESAC-a da poveća učešće žena u sektoru bezbednosti.²¹ Pored toga, pokrenuti su pionirski napor za podršku uspostavljanju saradnje između SALW komisija, agencija za rodnu ravnopravnost i ženskih nevladinih organizacija.

4. Podizanje svesti o vezama između roda i malokalibarskog oružja

Ciljane [kampanje](#) su doprinele povećanju svesti o rodni aspektima zloupotrebe vatrenog oružja i njihovim negativnim efektima i na žene i na muškarce. Nedavni primer uključuje [kampanju](#) koja ima za cilj da se pozabavi vezama između muških normi i vatrenog oružja i pozove muškarce da zaustave štetne prakse vezane za vatreno oružje. Pored toga, [mreža novinarki](#) podiže svest o rasprostranjenosti upotrebe vatrenog oružja u nasilju u porodici.

Menjanje političkog pejzaža – Ka rodno-odgovornoj kontroli naoružanja

U 2021. godini, SEESAC je, u saradnji sa SALW komisijama u regionu, sproveo opsežnu rodnu analizu zakona i politika o kontroli malokalibarskog oružja. U pet jurisdikcija Zapadnog Balkana, ukupno 101 zakon, 113 podzakonskih akata i 39 strategija i akcionih planova je pregledano da bi se procenila njihova rodna osetljivost i dale praktične preporuke za adekvatno rešavanje rizika sa kojima se žene i muškarci suočavaju u vezi sa vatrenim oružjem. Zbog toga je izrađena posebna [metodologija](#) za

rodnu analizu relevantnog zakonodavstva i politika. Rodna odgovornost u zakonima je procenjena prema glavnim rodni pitanjima vezanim za malokalibarsko oružje:

- zakonodavni i politički preduslovi za integrisanje rodne perspektive u politike i zakonodavstvo o kontroli malokalibarskog oružja;
- učešće i zastupljenost žena u razvoju i sprovođenju politika/zakona o kontroli naoružanja;

- veze između vatrenog oružja i nasilja u porodici i nasilja prema ženama;
- odgovori na rodne aspekte potražnje, upotrebe i zloupotrebe vatrenog oružja—uključujući veze između specifičnih oblika muškosti i vatrenog oružja;
- rodno-osetljive prakse prikupljanja podataka i vođenja evidencije.

Analiza je dokumentovala značajan napredak koji su institucije na Zapadnom Balkanu ostvarile u integrisanju rodne perspektive u politike kontrole malokalibarskog oružja kao rezultat gore navedenih aktivnosti. Ovo je posebno bio slučaj sa nedavno usvojenim [strategijama i akcionim planovima za sprovođenje Mape puta](#), koji predviđaju veliki broj mera za:

- rešavanje veza između vatrenog oružja i nasilja u porodici;
- načine kojima treba odgovoriti na rodne aspekte potražnje, upotrebe i zloupotrebe vatrenog oružja – uključujući veze između društveno dominantnih muških normi i vatrenog oružja;
- povećanje učešća i zastupljenost žena u kontroli naoružanja;
- dalju izgradnju institucionalnih kapaciteta za uvođenje rodnog pitanja - „urodnjavanje“ i

unapređenje prikupljanja i vođenja evidencije o rodno osetljivim podacima.

Pored toga, primetni su naponi da se osigura da zakoni o oružju efikasno spreče upotrebu vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici, kao i napredak u uspostavljanju zakonodavnog i političkog okvira za eliminisanje nasilja u porodici. Analizom se takođe utvrdilo da ovi okviri nisu nužno uvek koherentni, a identifikovane su i praznine u njihovoj praktičnoj operacionalizaciji. Analiza je opširno mapirala zakonske i političke preduslove za uvođenje rodne perspektive („urodnjavanje“) i učešće žena u kontroli malokalibarskog oružja. Pored toga, analizirane su postojeće prakse vođenja evidencije da bi se utvrdile ulazne tačke za prikupljanje rodno osetljivih podataka.

Analiza je rezultirala širokim spektrom preporuka o tome kako da se ojača odgovor na rodne aspekte vatrenog oružja kroz zakonodavne i političke aktivnosti, posebno u vezi sa prevencijom upotrebe vatrenog oružja u nasilju u porodici. Nalazi i prateće preporuke već su korišćeni u tekućim revizijama strategija i akcionih planova za kontrolu SALW-a na Zapadnom Balkanu.

Implikacije na politike – Kako rodna ravnopravnost unapređuje kontrolu malokalibarskog oružja i doprinosi otpornosti zajednice

Kroz razvoj događaja u Jugoistočnoj Evropi dokumentovano je da integracija rodne perspektive u kontrolu naoružanja ima značajne implikacije na politiku, a one su sledeće:

1. Proširuje obim programa kontrole naoružanja.

Integrisanje rodne perspektive u politike kontrole malokalibarskog oružja predstavlja snažan argument za integrisanje pitanja koja tradicionalno nisu bila deo debata o kontroli malokalibarskog oružja, kao što su rodno zasnovano nasilje, muškost ili učešće žena u kontroli naoružanja. Nova generacija strategija kontrole SALW-a razvijenih širom Zapadnog Balkana je očigledan primer takvog trenda.

2. Razotkriva visoko rodnu prirodu oružanog nasilja,

kako u smislu osnovnih uzroka nasilja, tako i njihovih oblika, dinamike, počinitelaca i žrtava. Shodno tome, uvođenje rodne perspektive („urodnjavanje“) poziva na delovanje i naglašava neophodnost adresiranja rodnih aspekata oružanog nasilja kao preduslova za bilo kakvu efikasnu kontrolu malokalibarskog oružja.

3. To dodatno rasvetljava međusobnu povezanost nasilja prema ženama i oružanog nasilja.

Uključivanje rodnih pitanja u debate o

kontroli naoružanja ističe štetne efekte širenja vatrenog oružja na bezbednost i dobrobit žena i dokumentuje kako vatreno oružje *pojačava neravnotežu moći* između žena i muškaraca, naročito u kontekstu nasilja u porodici. Pored toga, poziva se na veću koherentnost između mera kontrole naoružanja i napora usmerenih na eliminisanje nasilja u porodici.

4. Ističe neophodnost razmatranja šireg konteksta rodni normi i uloga, posebno specifičnih pojmova muškosti u kontekstu prevencije oružanog nasilja i smanjenja potražnje za vatrenim oružjem.

Na taj način, to čini jak argument za efikasne i ciljane programe prevencije, posebno one koji se fokusiraju na mladiće.

5. Poziva na veće učešće žena, agencija za rodnu ravnopravnost i ženskih organizacija u kreiranju politika i razvoju politika kontrole naoružanja.

Integrisanje rodne perspektive u kontrolu malokalibarskog oružja prepoznaje da se kontrola malokalibarskog oružja obično odvija u institucijama u kojima u velikoj meri dominiraju muškarci, što bi moglo da utiče na rezultate politike. Pored toga, prepoznaje se važan doprinos žena u naporima na polju SALW

kontrole i naglašava uravnoteženu zastupljenost žena i muškaraca kao preduslov za rodno odgovornu kontrolu naoružanja. Na taj način se takođe doprinosi širim obavezama u pogledu rodne ravnopravnosti koje uzimaju u obzir puno i smisljeno učešće žena u svim aspektima društvenog života kao preduslov za rodnu ravnopravnost i sveukupni razvoj.

6. **Olakšava konvergenciju između kontrole malokalibarskog oružja i okvira za rodnu ravnopravnost, posebno Agende Žene, mir i bezbednost.** Kao što je napomenuto, razoružanje i kontrola naoružanja su u skladu sa programom Žene, mir i bezbednost u okviru sva četiri međusobno povezana stuba, odnosno učešće, prevencija, zaštita, pomoć i oporavak.²² Osim toga, integrisanje rodne perspektive u kontrolu naoružanja jača vezu između rodni pitanja, bezbednosti i razvoja i jača praktičnu konvergenciju između COR 5 o rodnoj ravnopravnosti (posebno, podcilja 5.2 o eliminaciji

nasilja nad ženama, podcilja 5.5 o punom i efektivnom učešću žena) i COR 16 o miru, pravdi i snažnim institucijama (naročito podcilja 16.4 o značajnom smanjenju nezakonitih tokova novca i oružja).

7. **Konačno, unapređuje sveobuhvatan i holistički pristup kontroli naoružanja u kojem rodna ravnopravnost nije samo dodatak već suštinski deo** koji mora u potpunosti da se uzme u obzir da bi napori u kontroli naoružanja bili efikasni i doprineli održivom miru. Kao što je ranije navedeno, integrisanje rodne perspektive u kontrolu *naoružanja dodaje novu dimenziju razumevanju problema, što obično ostaje neprimećeno, iako značajno utiče na efikasnost intervencija.*²³ Na taj način se povećava bezbednost i dobrobit žena i muškaraca i obezbeđuju se alati i aktivnosti kojim zajednice postaju otpornije kada treba da se suoče sa razornim posledicama oružanog nasilja.

Izazovi i dalji koraci

Iako je gore u pomenutoj analizi dokumentovan značajan napredak postignut na nivou zakonodavstva i politika u cilju integrisanja rodne perspektive u tokove kontrole naoružanja na Zapadnom Balkanu, utvrđeni su i izazovi sa kojima se suočavaju u sprovođenju postojećih obaveza. U analizi je istaknuto da uprkos sve većem značaju koji se pridaje integrisanju rodne perspektive u kontrolu naoružanja – posebno na nivou politika – institucije često imaju problema da te obaveze pretoče u praksu i integrišu rodnu perspektivu u svoje svakodnevne aktivnosti. S tim u vezi, budući napori bi posebno trebalo da podrže institucije da integrišu rodnu ravnopravnost na operativnom nivou i stoga ubedljivo pokažu praktičnu vrednost koju ona dodaje naporima kontrole naoružanja. Takve aktivnosti su već pokrenute na Zapadnom Balkanu²⁴ i uključuju, na primer, razvoj praktičnih alata za rodno osetljivo odobrenje dozvole za vatreno oružje i procedure za adekvatnu procenu rizika i sprečavanje upotrebe vatrene oružja u nasilju u porodici. Da bi se dalje unapredilo operativno uvođenje rodne ravnopravnosti, biće izrađene smernice za prikupljanje i analizu rodno osetljivih podataka za fokalne tačke za vatreno oružje²⁵ koje će pratiti odgovarajuća obuka. Pored toga, praktične strategije

za održivo integrisanje rodne perspektive u kontrolu naoružanja će biti dodatno istražene i razgovaraće sa kreatorima politika i donosiocima odluka.

U tom smislu je takođe neophodno da se dodatno unapredi primena praktičnih strategija za integrisanje rodne perspektive i razmenu dobrih praksi²⁶ koje su već dokazale svoju vrednost i omogućile pozitivne pomake. Ovo se posebno odnosi na izgradnju kapaciteta višeg rukovodstva i predstavnika relevantnih institucija kroz obuku, unapređenje prikupljanja podataka i istraživanja kako bi se osiguralo postojanje baze dokaza za kreiranje politika. Osim toga, napori se moraju neprekidno ulagati kako bi se glasovi žena čuli na odgovarajući način onda kada se izrađuju politike.

Postojeći alati za rodnu analizu relevantnog zakonodavstva i politika pružaju vredne smernice za praćenje i evaluaciju napretka. Na kraju, ali ne i najmanje važno, neophodno je da se obezbedi stalna saradnja i razmena između zajednica za rodnu ravnopravnost i kontrolu naoružanja, posebno jačajući sinergiju sa Agendom Žene, mir i bezbednost, koja bi praktično trebalo da olakša integraciju rodne perspektive u kontrolu malokalibarskog oružja.

Završne napomene

1. Dragan Božanić je službenik za rodne i istraživačke projekte u UNDP SEESAC-u, email: dragan.bozanic@undp.org. Podrška i zahvalnost: Autor želi da se zahvali Dijegu Antoniju, stručnjaku za politiku roda, upravljanja i oporavka, Birou UNDP-a za politiku i podršku programa, Leon Mek Kej /Leanne McKay/, višem savetniku za pravosuđe, Birou UNDP-a za krizne situacije, Julijani Buzi /Juliana Buzi/, specijalisti za regionalnu saradnju, UNDP SEESAC, i Vesni Cipruš, višoj savetnici za rodna pitanja, UNDP SEESAC, na njihovoj reviziji i korisnim komentarima koje su dali na ovaj dokument.
2. Malokalibarsko oružje znači *svako prenosivo smrtonosno oružje koje čovek može da koristi koje je dizajnirano za individualnu upotrebu i koje izbacuje ili ispaljuje, dizajnirano je da izbaci ili lansira, ili se može lako pretvoriti da izbacuje ili ispaljuje metka ili projektila dejstvom eksploziva. Uključuje, između ostalog, revolvare i samopunjavuće pištolje, puške i karabine, automatske puške, jurišne puške i lake mitraljeze, kao i njihove delove, komponente i municiju*. Priručnik za kontrolu modularnog malokalibarskog oružja, Moosaic 01.20, verzija 1.5, 2018-04-30. str. 23.
U ovom dokumentu termini *malokalibarsko i vatreno oružje* se koriste naizmenično.
3. Far, Vanessa /Farr Vanesa/, 2006, „Rodna analiza kao alat za multilateralne pregovarače u kontekstu malokalibarskog oružja“. U razoružanju kao humanitarnoj akciji: Od perspektive do prakse, uredili Džon Bori /John Borrie/ i Vanesa Martin Randin /Vanessa Martin Randin/, Ženeva, UNIDIR (Institut Ujedinjenih nacija za istraživanje razoružanja Ženeva), str. 111
4. Videti, na primer, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, Izveštaj generalnog sekretara o malokalibarskom i lakom oružju (30. septembar 2021.), S/2021/839.
5. Generalna skupština Ujedinjenih nacija, Izveštaj generalnog sekretara o nedozvoljenoj trgovini malokalibarskim i lakim oružjem u svim njenim aspektima (4. oktobar 2016. godina), A/71/438-A/CONF.192/BMS/2016/1.
6. Nacionalna komisija za SALW je nacionalno međuagencijsko telo koje je odgovorno za razvoj politika, koordinaciju, primenu i praćenje aktivnosti čiji je cilj da se reše sva pitanja vezana za SALW na nacionalnoj teritoriji. U zavisnosti od regiona i procesa, Nacionalne komisije za SALW se takođe nazivaju nacionalnim fokalnim tačkama (NFP), Nacionalni komiteti za koordinaciju SALW-a i/ili agencije za koordinaciju SALW-a. UNDP, 2008. godine, Vodič - Uspostavljanje i funkcionisanje komisija za malokalibarsko i lako oružje, str. 2.
7. Cukier, Wendy, and James Cairns, 2009, "Rodni stavovi i propisi o malokalibarskom oružju: Implikacije za delovanje." In *Sixed Pistols: Rodni uticaj malokalibarskog i lakog oružja*, uredili Vanessa Far, Henri Mirttinen i Albrecht Schnabe, Tokio: Univerzitetaska štampa Ujedinjenih nacija.
8. Rod i SALW u Jugoistočnoj Evropi—Osnovni problemi i odgovori politike, UNDP SEESAC, 2016. g.; SALW ankete, UNDP SEESAC, 2019. g.; Rod i malokalibarsko oružje - Ključne činjenice, UNDP SEESAC, 2019. g.; Zloupotreba vatrenog oružja u porodičnom nasilju u Jugoistočnoj Evropi, UNDP SEESAC, 2019. g.; Muškarci i vatreno oružje u Jugoistočnoj Evropi, UNDP SEESAC, 2019. g.; Analiza slučajeva femicida vatrenim oružjem, UNDP Serbia, 2021. g.; Porodično nasilje i zloupotreba vatrenog oružja—Studija o praksama institucija krivično-pravnog sistema odgovoru na nasilje u porodici počinjeno zloupotrebom ili pretnjom zloupotrebom vatrenog oružja, UNDP Srbija, 2021. g.; Malokalibarsko i lako oružje, rodno zasnovano nasilje i nasilja u porodici - Analiza regulatornog okvira i prakse, UNDP Srbija, 2021. g.; Portret nasuprot pejzaža: Analiza medijskog izveštavanja o zloupotrebi vatrenog oružja za muško nasilje prema ženama, UNDP Srbija, 2021. g.
9. Ovaj deo je zasnovan na sledećim publikacijama - UNDP SEESAC, 2019. g. - Muškarci i vatreno oružje u Jugoistočnoj Evropi.
10. UNDP SEESAC, 2006. g, Puška nosi đavola u sebi. Kultura nošenja oružja u jugoistočnoj Evropi, Beograd, str. 25.
11. Kukier Vendi i Džejm Cairns/ /Cukier, Wendy and James Cairns/, 2009. g, str. 29.
12. UNDP SEESAC, 2006. g, Puška nosi đavola u sebi. Kultura nošenja oružja u jugoistočnoj Evropi, Beograd, str. 23.
13. UNDP SEESAC, 2021. g, Počinioci incidenata sa vatrenim oružjem u Jugositočnoj Evropi u 2020. godini, Monitor oružanog nasilja u fokusu (br. 4)
14. Muškarci i vatreno oružje u Jugoistočnoj Evropi, str. 31
15. UNDP SEESAC, 2021. g, Incidenti sa vatrenim oružjem u kontekstu nasilja u porodici u Jugositočnoj Evropi u 2020. godini, Monitor oružanog nasilja u fokusu (br. 7).
16. UNDP SEESAC, 2019. g., Zloupotreba vatrenog oružja u nasilju u porodici u Jugoistočnoj Evropi - Ključne činjenice.
17. UNDP SEESAC. Incidenti sa vatrenim oružjem u kontekstu nasilja u porodici u Jugositočnoj Evropski u 2020. godini, str. 6.
18. Muškarci i vatreno oružje u Jugoistočnoj Evropi, str. 37.
19. UNDP SEESAC, 2016. g, Rod i malokalibarsko i lako oružje u Jugoistočnoj Evropi - Osnovni problemi i odgovori politike.
20. Za detaljan pregled programa Gender Coach i njegove implementacije u Švedskoj, pogledajte publikaciju Dr /Iuis Olson /Louise Olsson/ i kapetanica Ane Bjorson /Anna Björsson/, Rodna obuka za lidere: Švedski program Gender Coach, Džordžtaun institut za žene, mir i bezbednost, Vašington, DC, 2017.
21. Više detalja dostupno na sledećem linku [Jačanje regionalne saradnje na rodnoj ravnopravnosti u reformi sektora bezbednosti na Zapadnom Balkanu i rodnoj ravnopravnosti u policiji](#).
22. UNODA, Priručnik za obuku o uvođenju rodne ravnopravnosti u kontrolu malokalibarskog oružja (u pripremi).
23. UNDP SEESAC, 2016. g, Rod i kontrola malokalibarskog i lakog oružja —Regulatorni i politički okviri u Jugoistočnoj Evropi
24. Za više informacija, vidite: UNDP SEESAC. Dalji koraci: Integrisanje rodne perspektive u kontrolu SALW-a na operativnom nivou. Preuzeto sa https://www.seesac.org/News_1/Moving-forward-Taking-mainstreaming-of-gender-in-SALW-control-to-the-operational-level/
25. Za više detalja o fokalnim tačkama za vatreno oružje, pogledajte Smernice o uspostavljanju fokalnih tačaka za vatreno oružje, UNDP SEESAC, 2020. g.
26. Tokom 2020. godine, SEESAC je u partnerstvu sa Kancelarijom Ujedinjenih nacija za razoružavanje (UNODA) i sproveo sveobuhvatni program o uvođenju rodne perspektive u kontrolu malokalibarskog oružja zaposlenim u Regionalnom centru za razoružanje Ujedinjenih nacija za mir i razoružanje u Aziji i Pacifiku (UNRCPD), Regionalnom centru Ujedinjenih nacija za razoružanje za mir i razoružanje u Africi (UNREC) i Regionalnom centru Ujedinjenih nacija za mir, razoružanje i razvoj u Latinskoj Americi i na Karibima (UNLIREC).

